

Yttrande över betänkandet Hemlig dataavläsning – utvärdering och permanent lagstiftning (SOU 2023:78)

Ju2023/02690

Inledning

Tingsrätten delar utredningens bedömning att lagen om hemlig dataavläsning bör permanentas. I likhet med utredningen anser tingsrätten att en samlad översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel behövs.

Tingsrätten ställer sig i huvudsak bakom de föreslagna lagändringarna, men avstyrker förslaget i 2 § tredje stycket. Tingsrätten har också vissa synpunkter på uttrycket *synnerliga skäl att anta* i 4 b § fjärde stycket och på förslaget om utökad villkorsanvändning.

En samlad översyn behövs

Hemliga tvångsmedel medför ingrepp i grundlagsskyddade rättigheter. Det är därför av yttersta vikt att regelverket är överskådligt och lättillämpat.

Bestämmelser om hemliga tvångsmedel finns utspridda i olika lagar som i betydande utsträckning hänvisar till varandra, ofta i flera led. Regelverket genomgår dessutom ett stort antal förändringar i parallella lagstiftningsprojekt. Detta skapar en regelmiljö som är komplicerad och svåröverblickbar, vilket medför onödiga risker för misstag vid tillståndsgivning och verkställighet.

Tingsrätten ser en risk för att regelverkets utformning leder till misstag som innebär att rättighetsinskränkningar görs utan att det finns skäl för det. Detta måste ses som en mycket allvarlig brist i lagstiftningen.

Regelmassans komplexitet försvårar också bedömningen av vilka risker som finns för den personliga integriteten. I dagsläget är det knappast möjligt att göra träffsäkra bedömningar av den samlade tvångsmedelsanvändningens konsekvenser.

Av dessa skäl vill tingsrätten framhålla vikten av att det görs en samlad översyn av lagstiftningen om hemliga tvångsmedel. Inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet delar dock tingsrätten utredningens bedömning att regler om hemlig dataavläsning alljämt bör finnas i en särskild lag.

Förslaget i 2 § tredje stycket

Utredningen föreslår ett nytt tredje stycke i 2 §. Enligt förslaget är det fråga om en förtydligande huvudregel som föreskriver vilka uppgiftstyper ett tillstånd ska omfatta om inte annat beslutas eller följer av andra bestämmelser.

Att ett tillstånd omfattar vissa uppgiftstyper om inget annat beslutas eller följer av andra bestämmelser är en självklarhet och gäller även om förslaget inte införs. Skrivningen förändrar alltså inte rättsläget utan är snarare en upplysning än en regel. Utredningens beskrivning av stycket som en huvudregel är därför missvisande.

Den föreslagna texten ger intryck av att ett tillstånd *ska* innefatta de uppgiftstyper som anges, om det inte finns skäl att besluta annat. Utredningens uttalanden om att texten är en huvudregel förstärker det intrycket. Som utredningen påpekar ska dock en differentiering även fortsättningsvis alltid göras, och ett tillstånd ska ange vilka uppgiftstyper som får hämtas in (18 § tredje stycket 3). Tingsrätten ser en risk för att förslaget skapar en presumtion för vilka uppgiftstyper ett tillstånd ska omfatta och att differentieringskravet hamnar i bakgrunden.

Tingsrätten anser att de skäl som anförs till stöd för förslaget inte är övertygande och att de i vart fall inte överväger nackdelarna. Tingsrätten avstyrker därför förslaget i denna del.

Förslaget i 4 b § fjärde stycket

Förslaget innebär att ett beslut att inhämta kameraövervakningsuppgifter för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för ett brott kan verkställas på en plats som är någons stadigvarande bostad. Detta ska enligt utredningen kunna ske om det finns *synnerliga skäl att anta* att den person som åtgärden riktar sig mot uppehåller sig i direkt anslutning till det avläsningsbara informationssystem som tillståndet avser.

Enligt utredningen innebär kravet att det på grund av tillförlitliga uppgifter ska vara så gott som säkert att den som åtgärden riktar sig mot uppehåller sig i direkt anslutning till det avläsningsbara informationssystem som tillståndet avser (se s. 381). Detta ger uttryck för att kravet är högt ställt, vilket enligt tingsrätten inte återspeglas i formuleringen *synnerliga skäl att anta*.

Kravet *synnerliga skäl att anta* används i 20 § första stycket polislagen, som handlar om polisens befogenhet vid husrannsakan när den misstänkte finns hos någon annan. JO har avseende den bestämmelsen uttalat att formuleringen närmast torde få tolkas så att det ska finnas en faktisk omständighet som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att den sökta finns hos den där husrannsakan företas (JO 1985/86 s. 149). Att man ”med fog kan förvänta sig” någonting avviker tydligt från utredningens uttalande att något ska vara ”så gott som säkert”. Om utredningens förslag godtas innebär det alltså att innebörden av *synnerliga skäl att anta* varierar betydligt inom tvångsmedelslagstiftningen.

Sammanfattningsvis anser tingsrätten att *synnerliga skäl att anta* inte fullt ut förmedlar det krav som utredningen beskriver och att begreppsanvändningen avviker betydligt från hur uttrycket används i närliggande lagstiftning. Ett alternativt uttryckssätt bör därför övervägas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Utökad villkorsanvändning

Utredningens förslag innebär att villkor ska användas i högre utsträckning än tidigare. Tingsrätten ställer sig positiv till detta, men har följande synpunkter.

Enligt förslaget ska den som ansöker om hemlig dataavläsning lämna förslag på villkor, om villkor inte framstår som obehövliga (14 § andra stycket). Om sökanden anser att villkor framstår som obehövliga finns det inte något krav på att detta ska anges. Utredningen anför att sökanden *bör* ange att villkor inte behövs (se s. 277).

Enligt tingsrätten vore det önskvärt om sökanden alltid angav om villkor framstår som obehövliga. I så fall kan den som tar del av ansökningshandlingarna vara förvissad om att frånvaron av förslag till villkor inte beror på förbiseende utan att sökanden gjort bedömningen att villkor inte behövs. Detta är en fördel både när ansökan behandlas och när den granskas i efterhand. Tingsrätten föreslår därför att 14 § andra stycket ges följande lydelse.

”Åklagaren, eller i förekommande fall Säkerhetspolisen, ska i samband med ansökan föreslå sådana villkor som avses i 18 § första stycket 4. Om sådana villkor framstår som obehövliga ska i stället detta anges.”

Den föreslagna justeringen innebär att det inte nödvändigtvis måste framgå av själva ansökningshandlingen att villkor framstår som obehövliga. Informationen kan också framgå på annat sätt, vilket uttrycks med att den ska ”anges”.

Yttrandet har beslutats av chefsrådmannen Johan Borgström, rådmannen Axel Taliercio och tingsfiskalen Sebastian Jungstedt (föredragande)

Johan Borgström

Sebastian Jungstedt